

דף טז

'אי לרבי שמעון בן לקיש – תרי תנאי אליבא דר' יהודה. אי לר' יוחנן – לא קשיא, הא דידיה הא דרביה' – גוף הקושיות והתירושים נכונים ונצרכים הן לר' יוחנן הן לריש לקיש, מחמת דברי הברייתות כשלעצמן, אלא שייחסו את הקושיות לריו"ח ולר"ל כל אחד כלפי הענין שדיבר בו (עפ"י ריטב"א. ע"ש).

וכבר באר מהרי"ק (קלד) שמחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אינה רק אליבא דר' יהודה אלא נחלקו להלכה (וכ"מ בתוס' שבועות ג סע"ב ועוד), וכל אחד מהם הוכיח מדברי ר' יהודה שלא כסברת חברו. כלומר, ריש לקיש הביא מדברי ר' יהודה להראות שיש דעת תנאים הסוברת שלוקים על לאו שאין בו מעשה, ועל כרחק שאין דורשים 'לעשות' בדוקא (ע' לעיל יג:), ואעפ"י שאינו דומיא דלאו דחסימה – לוקין. ורבי יוחנן הוכיח מרבי יהודה שיש תנא הסובר שהתראת ספק שמה התראה. ואמנם ר' יהודה עצמו באותה הברייתא, אינו סובר כאחד מהם.

'הנוטל אם על הבנים – רבי יהודה אומר: לוקה ואינו משלח' – ואפילו לריש לקיש (לעיל טו כפרש"י) שלא שקדמו עשה אין לוקין עליו – כאן שונה, לפי שמשמעות הכתוב לשיטת ר' יהודה 'לא תקח' אלא 'שלח תשלח' מעיקרא (כבחולין קמא), והרי ה'עשה' לא נאמר כלל לאחר שעבר על הלאו, ואינו משתייך אליו כלל. לא כן לעיל, המדובר על עשה ששייך גם לאחר עבירת הלאו. (נראה שזו כוונת הריטב"א. וע"ע חזון איש או"ח קיח, ח).

האם כשנוטל האם ללא הבנים, עובר ב'לאו' – ע' ביוסף דעת חולין קמא.

'אי דקטלה – קם ליה דדרבה מיניה' – מכאן הוכיח הריטב"א שלדעת האומר 'ביטלו ולא ביטלו', ההתראה נעשית בשעת ביטולו בידיים שאז הוא זמן החיוב, כי אם ננקוט כדברי רש"י (לעיל טו) שעיקר חיובו הוא בזמן עבירת הלאו ורק אז היא התראתו, אלא שחיוב המלקות מותנה בביטול העשה, אם כן, לא היה שייך כאן קלב"מ, שהרי חיוב המלקות בא לו בשעת העבירה ולא בשעה שהרגה. אמנם בשו"ת רעק"א (קסד) חידש שאם בזמן שמתחייב מיתה, עשה מעשה המביאו לידי חיוב ממון, אעפ"י שאין מתחייב הממון בשעת המעשה, אלא שהוא תנאי הכרחי לחיובו – חיוב המיתה פוטר את הממון, שאף תנאי החיוב הוא (ובזה יישב קושית התוס' ביבמות נט:). ולדבריו הוא הדין גם כאן, אף אם נאמר שביטול העשה אינו אלא תנאי לחיובו, שייך קלב"מ [וכאן עדיף יותר, שהרי באותה שעה נחלט חיובו]. וע' צדדים שונים בענין זה בשיעורי ר' שמואל גטין נג. (אות שמה ואילך). וע"ע קובץ ענינים לגרא"ו, סוף חולין.

'אי שוויתיה שליח, איהי קא מבטלא ליה' – יש לשאול, הלא במעשה זה הוא מבטל מצוותו ועבירה יש בידו, ואין שליח לדבר עבירה, ומדוע מתייחס הביטול אליה?

והיה אפשר לפרש, כיון שהיא רוצה בקידושי האחר ואינה חפצה להיות לזה לאשה, אין כאן ביטול עשה מצדו, כי האיסור לשלחה אינו אלא בעל כרחיה. אבל עדיין אין נוח בזה, שהרי היה אפשר להעמיד באופן שאומרת שחפצה לחזור אליו ורק בגלל שהוא אינו רוצה בה היא מקבלת קידושין מאחר, ובאופן זה הלא נראה שעובר בעשה.

ויש להוכיח מכאן שאין אומרים 'אין שליח לדבר עבירה' אלא בעבירה שהמשלח עובר בה, אבל

כשהשליח בלבד עובר עבירה – יש שליחות. הלכך אין שייך לומר כאן אין שליח לדברי עבירה, והביטול מתייחס אליה (עפ"י דבר אברהם ח"ג כ,א).

‘והאי איכא גזל... משכון דרחמנא אמר... התם כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם...’ – מתבאר בסוגיא שאין חיוב מלקות בלאו גזילה ובלאו ד'לא תבא על ביתו לעבוט עבוטו'. ואולם הרמב"ם (מלזה ג,א ב ד) כתב שאם אבד המשכון או נשרף – לוקה. וכבר השיגו הראב"ד, וכן תמה המ"מ (והריב"ש בתשובה תפח) מסוגיתנו.

ואפשר שהרמב"ם פרש שאין כוונת הגמרא משום לאו הניתק לעשה התשלומין (כמו שפרשו התוס'), שיש לומר שהתשלומין אינם באים לעונש הלאו וחיוכם אפשרי גם ללא עבירת הלאו, אלא הסיבה שאינו לוקה – משום 'שתי רשעיות' היא, שהרי מתחייב ממון [ומה שמשלם ואינו לוקה ולא להפך, לפי שפרשה תורה שהגזלן חייב לשלם. ע' ריטב"א. וע"ע הסבר נוסף בשיעורי ר' שמואל – גטין נג. אות שמו], וסובר הרמב"ם שחיוב התשלומין חל בשעה שהמשכון אבד או נשרף, ומה שאמרו כאן שאינו לוקה, זהו רק לפי האומר 'ביטלו ולא ביטלו' שחיוב המלקות והממון באים כאחת, בשעה שמבטל העשה בידיים, אבל הרמב"ם שפוסק 'קיימו' – כל שנשרף לוקה, שהרי חיוב המלקות בא לו בשעה שבא אל ביתו לעבוט, וחיוב הממון – כשנשרף.

[יודגש שכל זה אמור לענין העבטה בלבד, אבל בגזילה – אינו לוקה אפילו כשנשרף בידיים, וכמו שכתב הרמב"ם (ריש הל' גזילה), מפני שהוא לאו הניתק לתשלומין. כי שני חיובים נפרדים יש לגזלן – השבת הגזילה (מ'השיב את הגולה) וחיוב נוסף לשלם משלו את הגזילה (כאשר הגזילה אינה קיימת. והוא מקרא ד'שלם' כמבואר בספרא). עפ"י חדושי הגר"ח הלוי הל' גזילה ואבידה ט,א. וע"ע אבי עזרי תנינא סנהדרין יח,ב].

וכעין הסבר זה בסוגיא כתב הרמ"ה, אלא שלשיטתו חיוב התשלומין חל בשעת הגזילה וההעבטה. ולפי זה אפילו למ"ד 'קיימו' פטור (עפ"י חזון איש חו"מ יט,ג. ה. וע"ע בענין זה בשער המלך חמץ ומצה א. ובאריכות בשו"ת אחיעזר ח"א כא כב).

האחרונים נשאו ונתנו על לאוין נוספים שלכאורה מוצאים אנו אפשרות של 'ביטלו ולא ביטלו', (וכן דנו על אופנים שונים באונס שגירש) – ע' שו"ת רעק"א יט; אפיקי ים מד; חזון איש או"ח קיח,ח; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב מח,ו ואילך; שו"ת דובב מישרים ח"א קכא; שו"ת אחיעזר ח"א יא,א ובס"י יט ובס"י כא,א; מעדני ארץ תרומות ג,כג (עמ' קיב).

(ע"ב) 'אכל פוטיתא...' – להרמב"ם (מאכלות אסורות ב,כג; ספר המצוות שורש ט) שיטה חדשה בענין זה, שלא כשיטת רש"י (ובה"ג ורמב"ן בהשגותיו לשהמ"צ שם) הנוקטת שלוקים לפי מנין הפעמים שהתורה כתבה 'לאו' [ובלבד שה'לאו' הנוסף אינו בא לשום דרשה אחרת. רמב"ן שם] – סובר הרמב"ם שאין לוקין אלא אחת על כל סוג שרץ, ומה שלוקה כמה פעמים על שרצים מסוימים, היינו בשרצים שהם מוגדרים גם כשרצי המים וגם כשרצי הארץ וכו'. וכבר האריכו המפרשים בבאור שיטתו. עוד בענין זה, מספר חיובי המלקות בהכפלת לאוין בדבר אחד – ע' מנחת חינוך (קמה,ב); חדושי מרן רי"ז הלוי (מאכלות אסורות ב,כג); אבי עזרי (קמא, סנהדרין יט,ד ב); רביעאה, חמץ א,ב; חמישאה, כלאים י,ח); ברכת אברהם ודבר שמואל פסחים כד ובמובא ביוסף דעת סנהדרין נד.

‘האי מאן דשתי בקרנא דאומנא, קא עבר משום לא תשקצו’ – יש אומרים שאיסור תורה הוא זה

(רמ"ה, מובא בריטב"א. ומשמע בדבריו שלענין שהיה נקבים הוא מדרבנן, וכנראה מחלק בין שיקוף דאכילה לשאר ענינים. וכן נקטו הפוסקים שהמלמד תורה לרבים או דורש ובתוך כך נצרך לנקביו, יכול לשהות עצמו מפני כבוד הבריות מפני שהוא איסור דרבנן [מובא במשנ"ב צב סק"ז. ואעפ"י שגם איסור תורה בשוא"ת נדחה מפני כבוד הבריות, זה רק בבזיון מרובה כמוש"כ הפוסקים, אבל בכגון זה שמפסיק באמצע דרשתו אינו נדחה אלא איסור דרבנן (כן נראה). עוד בדין לימוד תורה כשנצרך לנקביו – ע' בשו"ת אור לציון ח"ב ז, טו בהערה]. וכשיטת הרמ"ה נראה גם ביראים עג, ובסמ"ק ל"ת קמח). וי"א שאינו אלא מדרבנן, וקרא – אסמכתא בעלמא הוא (כן הביא הריטב"א בשם 'כל המפרשים' וכ"כ המאירי וב'זוהר הרקיע' קצד).

וע"ע: בית יוסף וט"ז יו"ד קטז; תבואות שור ומשבצות זהב יו"ד יג.

ובהגדרת דבר המאוס והמשוקץ, כתב בספר פרי חדש (קטז,א): דברים המוזכרים בפירוש כמאוסים, וכן הם אצל כל העולם – אסורים גם למי שאינו מואס בהם, שבטלה דעתו. ואולם דברים שאין הכל מואסים בהם, מותרים למי שאינו מואס. מאידך, דבר שהוא מאוס רק לו – יש להזהר בדבר, הגם שכולי עלמא אינם מואסים, שאין אומרים 'בטלה דעתו' לקולא. (ע"ע פרטים נוספים ב'בירור הלכה' כאן).

'אפילו שנים והוא... אפילו אחד והוא' – הריטב"א פרש [דלא כהתוס'] ש'אפילו' אינו בא להשמיענו חידוש בהלכה, אלא החידוש על עצם מציאות נמלים גדולים כל כך ששלשה או אפילו שנים מהם מהווים גודל כזית.

*

'המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו' –

אמר הרב הקדוש רבינו יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ל, שיש כח להטומאה הבאה מהעצירות, כי פוגם מאד, וביותר נשמה דקה הוא פוגם ביותר. גם הבעש"ט עשה לו פעולות ואמר שהכל בא מן עצירות – על כן יראה שיהיה משולשל תמיד, ולא יאכל אלא אם כן היה לו נקיות מן האכילה הראשונה (צרור החיים ד. מובא בבעש"ט עה"ת ס"פ קדושים).

דף יז

'כיון דטריחא ליה מילתא לא מפריש' – הגר"א גרס 'כיון דסניא להו מילתא...'. – כלומר, יותר נוח בעיני עם הארץ למכור טבל מאשר להפריש מעשר עני ולגזול אחר כך ממון עניים (ע' מנחת שלמה נג, עמ' רסב).

ולגרסת 'טריחא' – יש לצדד להוכיח מכאן שצריך למדוד ולדעת כמה היא הכמות שמפריש ואין די באמירת 'עשירית מן הפירות בדרומו' וכדומה, שאם די בכך הלא אין כאן שום טריחה (ע' מנחת שלמה שם בעמ' רסג. וכן בספרו מעדני ארץ שביעית – קונט' לאפרושי מאיסורא, ו). אך יש מקום לפרש שעם הארץ לפי דעתו סבור שאין מועילה קריאת שם גרידא אלא צריך הפרשה ממש, ולכך טריחא ליה (כן הביא שם משו"ת מהרי"ט ח"א כה. וכן נקט לעיקר הגר"מ חרל"פ זצ"ל, בסוף הערותיו ל'מעדני ארץ' שנדפסו בריש הספר, ע"ש. וגם מסקנת הגר"ש זצ"ל (ע"ש ובח"ג קלט) להתיר כל שקובע כעת מקום מסוים למעשר. ורק כאשר אין קביעת מקום, כגון שקורא שם על מה שיפריש בעתיד, אין מועיל כאשר אינו יודע באיזו כמות מדובר. ע"ע בענין זה ביוסף דעת קדושין כו:).